

Geopolitičke zone sadašnjosti Jelena Petrović, 2015

Vojno-politički upisi državnosti i suvereniteta u geografske pejzaže mapa kroz vjekove postali su statična i najotpornija mjesta faktografske historije koja se nikada ne dovodi u pitanje, uprkos stalnoj promjeni dominantnih pozicija moći sa kojih se te mape iscrtavaju. Lana Čmajčanin sažima, preklapa i svodi sadržaja mapa, koristeći se uobičajnim kartografskim sredstvima i tehnikama graviranja, crtanja, reprodukovanja, te prikazivanja stvara prostor u kome je moguće dovesti u pitanje geopolitičku historizaciju granica Bosne i Hercegovine, počev od Rimskog carstva, pa sve do Dejtonskog sporazuma.

Samostalna izložba Lane Čmajčanin: *Geopolitičke zone sadašnjosti* obuhvata tri prostorne instalacije koje, uprkos svojoj geometrijskoj preciznosti i arhivskoj utemeljenosti na postojećim geopolitičkim, vojnim, školskim i drugim relevantnim kartama tj. mapama, postaju zamagljena mjesta kojima se narušava opšteprihvaćena, te sistemska fabrikacija vladajućih historijskih istina. Rad na ovim instalacijama koje povezuje angažovano propitivanje geopolitičkog prostora započinje samostalnom izložbom u novembru 2014. u Ljubljani, nastavlja se u decembru 2014. u Rijeci i nadograđuje se novim gravurama i zahvatima u okviru izložbe koja se otvara 12. juna 2015. u Sarajevu.

Polazna tačka u postavci rada ili tačka prekida sa prethodnim načinima čitanja i usvajanja geopolitičke faktografije je instalacija *551.35 Geometrija vremena* koja nas uvodi u poimanje onoga što bismo mogli da nazovemo *geometrija geopolitike*. Instalacija sadrži 35 odabranih mapa koje su formirale granice Bosne i Hercegovine tokom protekle 551 godine. Preklopljene jedna preko druge na svjetlećoj podlozi, ove mape, umjesto preciznih i jasnih granica, pokazuju njihova pomjeranja, odstupanja i nestabilnost uslijed kolonijalnih, imperijalnih, osvajačkih, migracijskih, ratnih te isto tako 'mirotvornih' preispisivanja. Monumentalno postavljena u nastojanju da pokaže 'objektivne' granice, ova instalacija zadire u geometriju historijskog toka, jer se na mjestu očekivanih jasnih granica poput palimpsesta pojavljuju naslage onih istina koje su se u prošlosti potčinjavale i tako zaboravljale. Palimpsest, kao metafora prevedena iz tekstualnog u vizualno, dovodi u pitanje, kako linearnost historijskog vremena, tako i političke, prije svega, vojne strategije organizacije prostora, ukazujući na repetitivne obrasce stvaranja (dis)kontinuirane historije i cikličnost njenog nasilja.

Raščlanjivanje ove monumentalne i istovremeno zamagljene i nečitke instalacije u koju je upisana historija osvajanja, ratovanja i nasilja vodi nas ka drugoj inskriptivnoj cjelini koju možemo da nazovemo *geometrija rata i mira*. Svedena na dva seta gravura u staklu, ova instalacija ukazuje na kartografsko bilježenje historije, odnosno, iscrtavanje granica koje se ovog puta u potpunosti preklapaju. S jedne strane, tu su zgusnute gravure koje ispunjavaju prostor unutar granica prema postojećim šablonima legendi koje se koriste za obilježavanje teritorija vojnih operacija, a sa druge strane, kao njihov odraz, postavljene su pojednostavljene gravure linearnih crteža razvoja granica Bosne i Hercegovine, koje su preuzete iz školskih udžbenika, odnosno edukativnih karata. Dovodjenjem u vezu ova dva registra, vojnog i edukativnog, postaju vidljivi i mehanizmi normalizacije historije nasilja, te normativni procesi kojima se ono dalje prenosi i ponavlja. Gravure tako predstavljaju duboke i otporne inskripcije, međusobno se preklapaju i oslikavaju u staklu, i istovremeno, upućuju na ono što je očigledno, ali isto tako fragilno i lomljivo.

Treća prostorna instalacija prethodno ugravirane crteže granica Bosne i Hercegovine pretvara u nijeme karte koje se koriste u školama za učenje i postaju poligon za provjeru znanja putem upisivanja određenih sadržaja. Postavljena kao interaktivna projekcija, ova instalacija koristi grafoskop i prostorno predstavlja učionicu u kojoj se pored mapa iscrtanih na foliji nalaze još i modularne kocke, kartografski objekti koji omogućavaju da se nivo znanja o granicama shvati po principu igre njihovih premeštanja, sklapanja i rasklapanja. U pedagoškoj sferi koja je uglavnom bila rezervisana za žene, učiteljice historije i vaspitačice, geopolitičke karte postaju geografske, a ponavljanjem njihovih

simplifikovanih granica i osnovnih sadržaja, ispisuje se *geometrija znanja*, koja ne dovodi u pitanje prethodne 'geometrije', već ih usvaja kao apsolutne istine. Ova rodna dimenzija u radu ukazuje na nužnost izlaska iz rodni stereotipa, te na masovno političko i društveno angažovanje žena u demaskiranju utemeljenog historijskog znanja i istovremeno poziva na kolektivno preuzimanje odgovornosti za kreiranje stvarnosti i njenih granica.

Trenutak suočavanja u kome se granice brišu, gube, ponovo pojavljuju kroz kružne tokove historijskog nasilja, vraća nas na druge radove Lane Čmajčanin, a prije svega direktno povezuje sa instalacijom *Krojenje i šivenje* iz 2011. godine. Njena interaktivna postavka poziva da se granicama pristupi preko krojačkih šnitova u kojima obilježene granice Bosne i Hercegovine, napravljene po Dejtonskom sporazumu, mogu da se prilagođavaju po mjeri onoga ko ih u krajnjoj instanci upotrebljava i živi. U tom smislu je ovaj postupak ambivalentan. S jedne strane, tu je subverzivno poigravanje spletom nacional-elitističkih, ratnih i tranzicijskih interesa prije i poslije Dejtona, i sa druge strane, afirmacija preuzimanja društvene odgovornosti za promjenu postojećeg stanja. U osnovi dijalektički pristup zapravo poziva da se iz polja (post)ideološke letargije i političko-ekonomske i društvene potlačenosti istupi u polje otpora i borbe. *Geopolitičke zone sadašnjosti* kroz geometrijske pukotine vremena, povezuju nas sa ovim radom koji intervenciju, u sad već znanstvenim aparatom utemeljenu, historijsku faktografiju, čini kompleksnom i istovremeno nužnom, te još jednom ukazuje na borbenu i stvaralačku emancipaciju putem tehnika koje metaforički ukazuju na djelovanje žena.

Angažujući svoje umjetničke pozicije, Lana Čmajčanin uvodi u geopolitičko mapiranje društvo čija politička subjektivacija je jedino i nužno kontra-historijska. Time zadire u geopolitičku zonu sadašnjosti, koja ovog puta nije pozicija političke moći i historijskog znanja, već pozicija onih znanja koja su izbrisana, potčinjena, potisnuta, i istovremeno izvan uobičajenih vladajućih mehanizama kontrole. Drugim riječima, te pozicije su izvan njenog administrativnog, institucionalnog, naučnog i legalizirajućeg aparata, koji se u svojoj krajnjoj instanci uređuje i objektivizira obrazovnim sistemom. Na taj način, Lana Čmajčanin pruža uvid u splet odnosa i procesa kroz koje i u kojima se društvo brani i politički subjektivizira. Zahtjev za odbranom društva može se svakako čitati preko Foucaultovih teza, prije svega one koja definiše pojam kontra-istorije, međutim ne zaustavlja se na tome. Taj zahtjev ide dalje ka aktuelizaciji onih društvenih odnosa koji u procesu stvaranja drugačijih geopolitičkih zona odbrane društva traže oslobođanje od žigosanih granica koje sve te nataložene slojeve društvenog potčinjavanja i eksploatacije sa sobom nose.

Na kraju, Lana nas ne ostavlja samo sa kritičkim uvidom u statički i faktički objektiviziranu historiju onih koji povlače geopolitičke granice, već njena granična pomjeranja čini vidljivim, zamagljenim, sivim zonama, koje se preklapaju, raščlanjuju i ponovo stapaju, ovog puta pozivajući na nove, rezistentne umetničke naracije permanentne borbe sa onim što nas instrumentalizuje, kontroliše, oblikuje, i prije svega, politički ugnjetava i društveno eksploatiše.